

мотлар массивининг тузилмасини таҳлил қилиш.

Хулоса қилиб шуни такидлаш мумкин, ки инновацион фаоллик минтақалар даражасида ҳудудларнинг инновацион салоҳиятидан самарали фойдаланиш асосида ҳудуд-

нинг рақобатбардошликни ошириш омили ҳисобланади. Ҳозирги шароитда фан ва инновацион фаолият ютуқларидан кенг фойдаланилиши минтақаларнинг барча жабаҳларни изчил ва барқарор ривожланишининг энг муҳим омилига айланмоқда.

Манба ва адабиётлар руйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 29 ноябрдаги “Ўзбекистон Республикаси Инновацион ривожланиш вазирлигини ташкил этиш тўғрисида”ги ПФ-5264-сонли Фармони.
2. Москвина О.С. Инновационный потенциал как фактор устойчивого развития региона / Вологодский научно-координационный центр ЦЭМИ/РАН//URL:http://www.vssc.ac.ru/newsite/jou/30/art30_02.php(дата обращения 08.04.2011).
3. Alekseev S.G. Integrated assessment of innovative capacity of the region // Problems of modern economy. 2009. № 2(30). Рр. 49–56.
4. Глобальный инновационный индекс: методология расчета [Электронный ресурс]. – URL: 02.10.2009). Зборовский Г.Е., Шуклина Е.А. Прикладная социология. М., 2004, с.54.

ИНВЕСТИЦИЙ САЛОҲИЯТ ТУЗИЛМАСИ ВА УНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ОМИЛЛАРИ

Тиллаева Барно Рамизитдиновна –
ТДТУ, мустақил изланувчи

Аннотация: “Инвестиций салоҳият” тушунчасига турли хил назарий ёндашувлар таҳлил қилинган, инвестиций жозибадорлик, инвестиция муҳити ва инвестиций салоҳият мезонларининг ўзаро боғлиқлиги ва ўзига хослиги кўрсатиб берилган. Инвестиций салоҳият кенг қўламли ҳодиса сифатида кўриб чиқилган. Инвестиций салоҳият тузилиши таркибий элементлари ва ҳўжалик тизимининг даражаси бўйича таҳлил қилинади.

Таянч сўзлар: инвестиций салоҳият, инвестиций салоҳият тузилиши, инвестиций жозибадорлик, инвестиция муҳити, инвестиция жараёнининг омиллари.

Аннотация: Проанализированы различные научные подходы к категории “инвестиционный потенциал, определены особенности и взаимосвязь критериев инвестиционного потенциала, инвестиционной привлекательности и инвестиционного климата. Инвестиционный потенциал рассмотрен как масштабное явление. Структура инвестиционного потенциала проанализирована по структурным элементам и уровню экономической системы.

Ключевые слова: инвестиционный потенциал, структура инвестиционного потенциала, инвестиционная привлекательность, инвестиционный климат, факторы инвестиционного процесса.

Abstract: Approaches to the concept “investment potential” are revealed, specifics and interrelations of investment potential, investment appeal and investment climate are shown. Investment potential is considered as the multidimensional phenomenon. The structure of investment potential on substantial elements and levels of economic system is analyzed.

Keywords: investment potential, structure of investment potential, investment appeal, investment climate, factors of investment process.

Кириш. Ҳозирги вақтда Ўзбекистон олдида ўзининг қўламли бўйича иқтисодий ривожланишнинг юқори суръатларини таъминловчи кенг қўламли вазифалар мавжуд. Жаҳон иқтисодиёти конъюктурасининг ўзгарувчанлиги билан боғлиқ бўлган мураккаб шароитда, макроиқтисодий барқарорлик ва мамлакат иқтисодиётининг рақобатбардошлигини ошириш каби стратегик вазифалар қўйилди. Иқтисодиётни модернизациялаш, тузилмавий ўзгаришлар, ишлаб чиқаришни техник ва технологик қайта қуроллантириш, аҳоли фаровонлигини ошириш бўйича устувор йўналишлар инвести-

ций жараёнларни фаоллаштиришнинг янги манбалари ва имкониятларини излаб топиш ҳамда унга мувофиқ иқтисодий ўсишнинг юқори кўрсаткичларига эришишни талаб этади[1].

Жаҳон конъюктурасининг узлуксизлиги ва тизимли ўзгариши, геосиёсий ҳавф ва таҳдидларнинг ўсиб бориши, жаҳон иқтисодиётида рақобатнинг ошиши, инвестиция фаолиятининг барқарор эмаслиги инвестиция сиёсатини, унинг назарий-методологик асосларини тубдан қайта англашни, инвестиций салоҳият, унинг шаклланиш механизми, бозор элементларининг ўрни ва

ролининг танқидий баҳоси ва инвестиция жараёнларини давлат томонидан тартибга солиниши каби иқтисодий мезонларни тубдан такомиллаштиришни талаб этади.

Асосий қисм. Хўжалик юритишнинг ҳар қандай босқичида инвестиция жараёнларини бошқариш ушбу жараёнларнинг жорий ҳолатини таҳлил қилиш, ҳозирда ва келажакда уларга таъсир этувчи омилларни аниқлаш, инвестиция фаолиятининг турли жиҳатларига баҳо беришни назарда тутати. Инвестиция жараёнининг мураккаблиги, кўп омиллилиги, босқичма-босқич амалга оширилиши ва бошқа тавсифларга эга эканлиги хўжалик тизимининг турли босқичларида уни илмий таҳлил қилиш ва бошқаришни такомиллаштиришнинг янги чора-тадбирларини ишлаб чиқиш бўйича кўпгина тушунча ва мезонларнинг пайдо бўлишига олиб келган.

Инвестициянинг “инвестициявий салоҳият”, инвестициявий жозибадорлик, инвестиция муҳити каби муҳим тавсифлари инвестиция жараёнлари шаклланишининг

омиллари ва шарт-шароитларига тегишлидир. Улар доимий равишда фирмалар, минтақалар, соҳа ва бутун бир мамлакат миқёсида махсус илмий таҳлил объектига, инвестиция сиёсати доирасида давлатни тартибга солиш объектига айланиб боради. Шу билан бир қаторда, бу борада давлат сиёсатини ишлаб чиқиш учун ўта муҳим тушунчалар ҳозиргача аниқ бир таърифга эга эмас, улар кўп ҳолларда инвестициявий фаоллик, иқтисодий салоҳият билан ўзаро тенглаштирилади. Бизнинг фикримизча, назарий – методологик нуқтаи назардан ушбу тушунча ва ҳодисаларни уларга таъсир этишнинг махсус воситалари ва усулларини аниқлаш ва тўғри чегаралаш мақсадида тизимли ўрганиб чиқиш ҳам муҳим ҳисобланади.

Инвестициявий салоҳиятни назарий методологик ёндашувларини бешта шартли гуруҳларга ажратиб таҳлил қилинди (1-жадвал). Таҳлил натижасида инвестицион салоҳиятни ресурсли, кенгайтирилган ресурсли, чегараланган, кенгайтирилган ва агрегат ёндашувларига изоҳлар берилди.

1-жадвал

Инвестициявий салоҳият категориясига назарий ёндашувлар

Инвестициявий салоҳият талқинига ёндашувлар гуруҳи	Муаллифлар	Инвестициявий ёндашув таърифларига мисоллар
Ресурсли	В.И. Афонин Л. Валиурова, О.Б. Казакова	Инвестицион салоҳият – моддий-техникавий, молиявий ва номоддий фаол маблағларни ўз ичига оловчи инвестиция ресурслари йиғиндиси (саноат, фойдали қазилмалар қазиб чиқариш объектларига эгалик қилиш ҳуқуқи, ижтимоий-иқтисодий соҳада, бозор муносабатларидаги ахборотни жамлаш, орттирилган тажриба ва бошқалар.) [5]
кенгайтирилган ресурсли	Р.Н. Малышев	“Инвестициявий салоҳият соҳасининг асосий макроиқтисодий кўрсаткичлари-асосий капиталга қилинадиган инвестицияларнинг тузилмаси, асосий капиталга қилинадиган инвестицияларнинг жисмоний ҳажми индекси, давр бошида мавжуд асосий фондларнинг тузилмадаги улуши, асосий фондларнинг эскириш коэффициенти, тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар тузилмаси, активлар рентабеллиги ва бошқаларни ҳисобга олиш зарур.” [12]
Чегараланадиган	Р.А. Кармов	Инвестициявий салоҳият – бу энг аввало, тўплаш учун мўлжалланган ва фойдаланилганда кутилаётган натижага эришиш имконини берувчи ўз ресурсларининг жамланмасидир. Инвестициявий салоҳият иқтисодий субъектнинг бирор инвестициявий лойиҳани заём капиталдан фойдаланмасдан мустақил амалга ошириш имкони борлигини англатади [7]
Кенгайтирилган	Т. Боровикова, Г.В. Захарова, Н.В. Киселева, И.Б. Максимов Т. Ненахова	“Минтақавий иқтисодий тизимнинг мавжуд шароитларда максимал натижаларга эришиш қобилияти” [8]
Агрегатлашган	Н.А.Хашимова	“Инвестициявий салоҳият – бу жорий ва истиқболдаги инвестиция ресурсларининг ўзаро таъсир кўрсатувчи, ушбу инвестиция майдонида фойдаланилганда реал ва эришилиши мумкин бўлган натижалар жамланмасидир”. “Инвестициявий салоҳиятни шакллантиришнинг агрегат тузилмаси инвестиция жараёнларини таҳлил қилиш самарадорлигининг методологик асосларини мос методологик ёндашувлар асосида яратиш имконини беради. [18]

Манба: Муаллиф томонидан илмий манбаларни тизимлаштирган ҳолда тузилган.

Ресурсли усул кенг тарқалган бўлиб, у турли ресурсларни акс эттиради ва улардан бевосита инвестициявий фаолиятда фойдаланиш мумкин. Бироқ, бу ёндашув доирасида айнан қайси ресурслар инвестициявий салоҳият сифатида қўрилиши зарур эканлиги ҳақидаги турли фикрлар сақланиб қолмоқда. Бизнинг нуқтаи назардан, инвестициявий фаолиятнинг кенгайтирилган ресурсли талқини унинг таркибига кирувчи «иқтисодий салоҳият» тушунчасидан ташкил топган кўпгина элементларни ўз ичига олади. Инвестициявий салоҳият мамлакат, ҳудуд, соҳа иқтисодий салоҳиятининг органик қисми сифатида умумий жиҳатлар ва ўзига хос хусусиятларига эга.

Адабиётлар таҳлили шуни кўрсатдики, умумий иқтисодий салоҳият тушунчасининг икки талқиндаги таърифи бор. Тор маънода иқтисодий салоҳият – таҳлил қилинаётган объектларнинг турли хил ресурслари, кенг маънода эса – иқтисодиёт объектларининг хўжалик фаолиятида ишлаб чиқаришга бўлган умумий қобилиятидир. Инвестициявий салоҳиятнинг кенгайтирилган ресурсли талқинини фақатгина назарий ишларда учратмайсиз. Улар «Ўзбекистон – бизнес ҳамкор (ўзгаришлар салоҳияти, инвестиция иқлими)»[16] ва «Ўзбекистонда инвестициялар»[14] каби нашрларда ҳам ўз аксини топган.

Замонавий назариялар ва илмий мактабларни чуқур ўрганиш ва умумлаштириш шуни кўрсатадики, хорижий ва маҳаллий адабиётларда инвестициявий салоҳиятни тушуниш кўп ҳолларда мавжудресурс базаси нуқтаи-назардан келиб чиқади[21].

Бироқ, ҳар қандай салоҳият шундай аниқланади ва унга табиий, саноат, меҳнат ва бошқа ресурсларни ўз ичига олган кўплаб хусусий салоҳиятларнинг киритилиши ушбу тушунчаларни аралаштириб, инвестиция ва иқтисодий салоҳият ўртасидаги тафовутни тубдан йўқ қилади.

Баъзи муаллифлар, масалан, Р.А. Кармов, инвестициявий салоҳият тушунчасини асоссиз равишда хўжалик юритувчи субъектларнинг ички ресурсларигача торайтириб юборадилар. Амалда, ғарбий ва маҳаллий корхоналар, ўзларининг инвестицияларни молиялаштириш манбалари билан бир қаторда, ташқи манбаларни жалб қиладилар, уларни корхона, тармоқ ёки минтақанинг инвестиция имкониятларини таҳлил қилиш-

да ҳисобга олмасликлари мақсадга мувофиқ бўлмайди. Улар турли йўллар билан тавсифланади. Масалан, А.И. Ладошкин фирманинг инвестиция майдонини моделлаштиратириб, ўзининг молиялаштириш манбаларини (амортизация, тақсимланмаган даромад), заём (банк кредити, бошқа ташкилотлардан олинган қарз, қимматли қоғозларни чиқариш, бюджет маблағлари) ва лизингни алоҳида кўрсатиб ўтади[10]. Аввал ўтказилган тадқиқотлар[4] ва сўнгги статистика маълумотларини таҳлил қилиш шуни кўрсатдики, маҳаллий корхоналарда инвестиция жараёни аксарият ҳолларда ўз молиявий манбалари ёрдамида таъминланмаган[9].

Фойдадан ички инвестиция манбаи сифатида фойдаланиш қобилияти асосан бизнес рентабеллигининг учта омилига, солиқ юкининг катталиги, ҳамда соф фойданинг жамғариш мақсади ва истеъмол қилинадиган қисмларга бўлиш нисбати билан боғлиқ.

Ҳориж амалиётида инвестицияларнинг ўз-ўзини молиялаштириш жараёнлари катта улушни эгаллайди, аммо ташқи манбалар инвестиция жараёнига жиддий таъсир кўрсатиб келмоқда. Шу сабабли, инвестициявий салоҳиятни ички ва ташқи компонентлари бирлигида кўриб чиқиш муҳимдир, кўп муаллифлар айнан шундай қиладилар. Масалан, А.В.Козик инвестициявий салоҳиятга "ички ва ташқи инвестицияларнинг мумкин бўлган максимал ҳажми"деб таъриф беради[11].

Биз инвестициявий салоҳиятнинг кенгайтирилган талқинига айнан инвестициявий салоҳият моҳиятини етарлича конкрет акс эттирмайдиган ва бошқа ҳар қандай салоҳиятлар, масалан, умуман иқтисодий салоҳиятга нисбатан қўллаш мумкин бўлган таърифлар билан бир қаторда инвестициявий салоҳият, инвестициявий жозибадорлик, инвестиция муҳити, инвестициявий фаоллик тушунчалари ўртасидаги узаро фарқланиши қийин бўлган таърифларни ҳам келтирдик. Баъзи муаллифларда объектларнинг инвестициявий салоҳияти ва инвестициявий жозибадорлигини бир хил деб қараш кузатишмоқда[6]. Баъзи амалиёт юритувчи ташкилотлар, масалан рейтинг агентликлари, тушунчанинг ушбу таърифига амал қиладилар[19]. Инвестициявий салоҳиятни шакллантиришда унинг таркибий қисмларини фарқлаш заруратига дуч келадилар. Бу тизимни қуйи тизимлар ва элементларга ажратиш каби одатий жараён эмас, чунки

тизимли ёндашувдаги қуйи тизимлар ва элементларнинг ҳар доим бир хил жамланмасини англатади. Н.А. Хашимова таклиф этган инвестициявий салоҳият категориясини аниқлашга агрегат ёндашув инвестициявий салоҳиятни шакллантиришни бошқариш бўйича ҳамкорликда олиб бориладиган ишларнинг самарали бўлиши учун бир нечта ҳар хил усулларни ягона бирликка боғлашни назарда тутди.

Агрегатлар турли хусусиятларига кўра фарқланади: ҳудудий ва тармоқ, инвестиция объектлари ва субъектлари даражаси, инвестицияларнинг моҳияти ва йўналиши, инвестициялаш манбалари ва шакллари, инвестиция субъектлари ва объектларининг мулкчилик шакллари, инвестиция бозорларининг хусусиятлари, инвестициялашнинг якуний мақсадлари ва бошқалар. Барча агрегатлар бир-бири билан боғлиқ ва улар нафақат ўзаро таъсир кўрсатади, балки бир-бирига сингиб кетади. Замонавий иқтисодиёт фанида инвестициявий салоҳиятнинг таркиби ва тузилишини аниқлашга ягона ёндашув мавжуд эмас[2].

Баъзи муаллифлар "ресурслар" ва "салоҳият" тушунчаларининг ўзаро боғлиқлиги ҳақида фикр юритар эканлар, ҳақли равишда "ресурслар" жорий жараённинг тавсифи сифатида фойдаланилиши мумкинлигини, салоҳият эсастратегик таҳлил даражаси эканлигини таъкидлайдилар. Бундан ташқари, биз бир қатор мезонлар асосида унинг тузилишини очиқ бериш имконияти ва эҳтиёждан келиб чиқадиган "инвестициявий салоҳият" тушунчасининг кўп қиррали эканлигига эътибор қаратишни таклиф этамиз. Икки энг муҳим жиҳат: инвестициявий салоҳиятнинг таркибий элементлари ва иқтисодий тизим даражаларига кўра тузилишига тўхталиб ўтаемиз.

Фикримизча, таркибий элементларига кўра, инвестициявий салоҳиятнинг энг муҳим таркибий қисмлари қуйидагилар: молиявий салоҳият (жалб қилиш мумкин бўлган пулли инвестиция оқимлари); моддий - ресурс салоҳияти (бозорда мавжудлиги ёки асосий капитал сифатида ишлатилиши мумкин бўлган моддий объектларнинг ўз ишлаб чиқариши); инновациявий салоҳият (янги техника ва технологияларни ўзида мужассам этадиган янги илмий-техникавий ғоялар ва намуналар); инсон салоҳияти (асосий ишлаб чиқариш фондлари билан боғлиқ янги объектлар ҳамда инвестиция лойиҳаларини иш-

лаб чиқиш ва амалга ошириш билан шуғулланувчи корхона ва муассасаларнинг ходимлари).

Ҳўжалик юритишнинг ҳар қандай босқичида инвестиция салоҳиятининг ривожланиши маълум молиявий ресурсларнинг мавжудлигини назарда тутди, шунинг учун инвестициявий салоҳиятнинг молиявий таркибини таҳлил қилишда нафақат реал асосий капитални кўпайтиришга сарфланган маблағларни, балки ходимларнинг инновация қобилиятларини ривожлантириш, интеллектуал маҳсулотларни харид қилиш, тадқиқотчилик ва конструкторлик фаолиятини амалга оширишни ҳам назарда тутиш керак. Янгилик киритиш, маҳсулотда бўлгани каби технологияларда ҳам фақатгина реал асосий капиталга инвестицияларни жалб қилиш учун стимул бўлиб қолмасдан, балки реал капитални янги илмий-техникавий асосда кўпайтириш шартидир.

Шуни англаш зарурки, биз "инвестициявий салоҳият" ва "иқтисодий салоҳият" тушунчаларини кенгроқ категория сифатида ажратамиз. Иқтисодий салоҳият, кенг маънода инвестициявий жозибадорлик омили ҳисобланади, чунки асосий капитал инвесторлари унинг келгусида ишлаши ва қайтиши учун барча шарт-шароитларни, шу жумладан меҳнат ресурсларининг зарур миқдори ва сифатини таъминлашни ўйлаб, ишлаб чиқишга мажбурдир.

Расмий статистика маълумотларига кўра, маҳаллий инвестициявий салоҳият тузилмасида яққол номутаносибликлар мавжуд, бу эса инновация таркибига зарар етказади. Номоддий активларга сарфланадиган инвестициялар (патентлар, ихтиролар, ноу-хау), илмий-тадқиқот, тажриба-конструкторлик ва технологияга оид ишларга сарфланадиган ҳаражатлар молиявий бўлмаган активларга киритилган барча инвестицияларнинг 1 фоизини ҳам ташкил этмайдиган[17].

2-жадвалда таклиф этилган матрица жадвали келтирилган бўлиб, унда инвестициявий салоҳиятнинг таркибий компонентларига кўра тузилмаси ва иқтисодий тизимнинг турли даражаларига нисбатан асосий қўллаш механизмлари акс эттирилган. Жадвалдан кўриниб турибдики, инвестициявий салоҳиятнинг ташқи ва ички қисмларга бўлиниши нисбийдир. Ташкилотлар ва корхоналар томонидан узоқ муддатли банк кредитлари, бюджет маблағлари ва аҳо-

ли жамғармаларини жалб қилиш имкониятлари корхоналар ва ташкилотлар учун таш-

қи манбаларни шакллантиради, аммо мамлакат ёки минтақа учун ички ҳисобланади.

2-жадвал

Инвестициявий салоҳиятнинг матрицали (кўп ўлчамли) тузилмаси [18]

Инвестициявий салоҳият агрегатлари	Салоҳиятни мобилизация қилиш даражаси			
	Ишлаб чиқариш, бирлашмалар	Соҳа	Минтақа	Макродаража
Молиявий	Амортизация фонди, соф фойда, бирлашмаларнинг марказлаштирилган фондлари	Соҳа дастурлари доирасида молиялаштириш	Минтақа бюджетларидан инвестиция фаолияти учун мўлжалланган маблағлар, минтақавий кредит – банк ва инвестиция ташкилотларининг кредит салоҳияти, жисмоний ва юридик шахсларнинг қимматли қўғозларнинг минтақавий бозорларида жалб қилиниши мумкин бўлган омонат маблағлари	Пул-кредит оқимларини сафарбар қилиш. Жамғармалар, бюджет ва бюджетдан ташқари маблағлар
Материал-ресурсли	Усуналар ишлаб чиқариш ва қурилиш ишлари учун ўз имкониятлари	Тармоқ корхоналари томонидан соҳанинг ички эҳтиёжлари ва қурилиш ишлари учун асбоб-ускуналар ишлаб чиқариш	Асбоб-ускуналарни яратиш ва қурилиш-монтаж ишларини ташкил қилишни ўз ичига олган минтақавий салоат кластерлари	Табиий ва иқтисодий ресурсларни сафарбар қилиш. Моддий-хом ашё базаси, ишлаб чиқариш қувватлари, асосий фондлар
Инновацион	Корхоналар ва ташкилотлар илмий-тадқиқот ва конструкторлик бўлинмалари ва уларнинг маҳсулотлари	Инновация фаолиятини олиб боровчи илмий-тадқиқот институтлари, конструкторлик бюrolари ва бошқа тузилмалар, ҳамда уларнинг маҳсулотлари.	Инновация фаолиятига кўмаклашувчи минтақавий тузилмалар	Инновация ва ахборот технологияларини жорий этиш. Илмий-тадқиқот лойиҳа – конструкторлик институтлари
Шахс (инсон)	Илмий-тадқиқот ва инвестиция лойиҳаларини ишлаб чиқиш билан шуғулланган ходимлар, қурилиш-монтаж ишлари, асбоб-ускуналар ишлаб чиқариш билан шуғулланган ўз бўлинмаларининг ходимлари	Тармоқ илмий-тадқиқот институтлари, конструкторлик бюrolари, қурилиш-монтаж ишлари, ҳолдинглар, ФИГ ва комбинатлар таркибига кирувчи корхоналарда асбоб-ускуналар ишлаб чиқариш соҳасида банд бўлган ходимлар	Минтақавий илмий-тадқиқот институтлари, лойиҳалаш бюrolари, минтақада инновацияни жорий этиш фаолиятини таъминловчи тузилмалар, минтақавий қурилиш ташкилотлари ва асбоб-ускуналар ишлаб чиқарувчи корхоналар таркибидаги инвестиция лойиҳаларини илгари сурадиган илмий-тадқиқот кадрлари.	Демография ва меҳнат салоҳияти. Таълим ва кадрлар

Миллий хўжалик даражасида инвестициявий салоҳият молиявий таркиби жиҳатидан бўлгани каби, моддий - ресурс, инновацион ва интеллектуал таркибига кўра ҳам халқаро молиявий бозорларда, инвестиция товарлари бозорида, интеллектуал ва илмий-техникавий маҳсулотлар бозорида, халқаро меҳнат бозорларидаги фаолияти туфайли кенгайиб бормоқда. Жаҳон иқтисодиётининг глобаллашуви, Ўзбекистоннинг ЖСТга киришга интилиши шароитида, инвестициявий салоҳиятнинг халқаро таркиби ҳисоби-

дан кенгайиши янги имкониятларни очиб беради ва унинг шаклланиш механизмида муҳим вазифа бўлиб қолади.

Хулоса. Амалий ва назарий жиҳатдан инвестициявий салоҳиятни юксалтириш муҳим бўлгани каби, ундан тўлиқ фойдаланиш, реал инвестицияларга айлантириш ҳам муҳимдир. Буни миллий хўжалик даражасида уни ялпи инвестицияларнинг ялпи жамғармаларга нисбати акс эттириши мумкин. Статистика маълумотлари шуни кўрсатадики, 2008-2016 йилларда Ўзбекистоннинг инвес-

тиция имкониятларидан ўртача 60-70 % фойдаланилган[17].

Бизнинг фикримизча, корхона ва тармоқлар даражасида, ички инвестициявий салоҳиятга унинг молиявий қисмидан фойдаланилишига кўра инвестициялар ҳажмининг амортизация фонди ресурслари ва соф фойда манбалари билан таққослаш орқали баҳо бериш мумкин. Ташқи салоҳиятни, у кўплаб тармоқ ва корхоналар учун имконият саналгани сабабли, ушбу соҳага ёки муайян бир корхонага аниқ жалб қилиниши ҳажми бўйича баҳолаш мақсадга мувофиқ бўлади.

Ўтказилган таҳлиллар шуни кўрсатдики, инвестицияларни таъминловчи жараён-

лар, муносабатлар ва омилар хилма-хиллиги тегишли илмий тоифалар ва тушунчалар хилма-хиллигини талаб этади. Улар ўзларининг категорияга оид маъноси билан тўлдирилиши ва тизимла қабул қилиниши лозим. Инвестициявий салоҳият, энг аввало, кўп ўлчовли тизим сифатида шаклланадиган инвестиция жараёнининг ресурс имкониятларини англатади. Ички салоҳиятдан фойдаланиш ва ташқи салоҳиятни жалб қилиш муайян объектларнинг инвестициявий жозибадорлиги ҳамда мамлакат, минтақа ва тармоқдаги инвестиция муҳитига боғлиқ.

Манба ва адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПҚ-4947- сонли « Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш Стратегияси тўғрисида »ги Фармони. www.lex.uz.
2. Афонин В.И. Инновационный менеджмент и экономическая оценка реальных инвестиций: ўқув қўлланма/ И.В. Афонин.-М.: Гардарики, 2006.- 301 б
3. Безлепкина Н.В. Механизмы взаимодействия факторов инвестиционного процесса. //Проблемы современной экономики: Халқаро илмий амалий анжуман материаллари.-Уральск,2012., 173-175бб;
4. Безлепкина Н.В. Структура инвестиционного потенциала российских предприятий и факторы его динамики// II Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених і студентів «Розвиток фінансового менеджменту та реформування фінансової системи в умовах хаотично структурованої економіки», Дніпропетровськ, 28 березня 2012 року- 275-277б.
5. Инвестирование: ОўЮ учун дарслик / Л.С. Валинурова, О.Б. Казакова. – М.: ВолтерсКлувер.- 2010. – 448 б.
6. Инвестиционный климат и его составляющие [Электрон ресурс] // «Эксперт РА» Рейтинг агентлиги сайти [© 1997-2012 «ЭКСПЕРТ РА» Рейтинг агентлиги]. Кириш тартиби: <http://raexpert.ru/ratings/regions/1996/part1/>,
7. Кармов Р.А. Инвестиционный потенциал и социально-экономические условия его реализации в трансформируемой экономике. / Иқтисод фанлари номзоди илмий даражасини оли учун Автореферат .М. -,2007.
8. Инвестиционная деятельность: ўқув қўлланма / Н.В. Киселева, Т.В. Боровикова, Г.В. Захарова ва бошқалар.; под ред. Г.П. Подшиваленко и Н.В. Киселевой. – 2-нчи нашр., стер. – М.: КНОРУС.-2006.
9. Козик А.В. Инвестиционный потенциал предприятий: пути и факторы его укрепления и эффективного использования. / Иқтисод фанлари номзоди илмий даражасини оли учун Автореферат Орел-2000
10. Лadoшкина.И.И. Инвестиционная политика фирмы в переходной экономике.-Самара: СамГТУ.-1997._-164 б.
11. Максимов И.Б. Инвестиционный климат: методика оценки: ўқув қўлланма / И.Б. Максимов. – Иркутск: БГУЭП нашриёти, 2002. -132б.
12. Малышев Р.Н. Инвестиционный потенциал государства в экономике современной России. / Иқтисод фанлари номзоди илмий даражасини оли учун Автореферат Тамбов- 2007.
13. Подшиваленко Г.П. Иностранные инвестиции. Москва, Кнорус, 2010. 118 б;
14. Самарходжаев Б.. Инвестиции в Узбекистане. Тошкент, Академия, 2003.34б.
15. Тумусов Ф.С. Инвестиционный потенциал региона: теория, проблемы, практика. Москва, «Экономика», 1999
16. Узбекистан – деловой партнер (потенциал преобразований, инвестиционный климат). Тошкент, 1996.
17. Узбекистан в цифрах. 2019й. Стат.тўплам./ Давлат статистика қўмитаси. - Т., 2019
18. Хашимова Н.А. Категориальная сущность инвестиционного потенциала и принципы построения механизма его формирования. «Двадцать шестые международные Плехановские чтения» Халқаро илмий амалий конференцияси 1-2 февраль 2013, 223-224бб.
19. Хашимова Н.А. Совершенствование научно-методологических основ развития инвестиционного потенциала в республике Узбекистан/ Иқтисод фанлари номзоди илмий даражасини оли учун Автореферат. Тошкент-2017.
20. Шарп У. Ф., Александер Г. Дж., Бэйли Дж. В. Инвестиции. Москва, ИНФРА-М, 2009. 46-49бб;
21. Eugen Böhm-Bawerk . Positive Theory of Capital // Economic Logic. — 3rd ed.. — Washington: Capital Press, 2010. — P. 265-266;